

МАЙКА

Валентина Щайн

Документална драма и втора експериментална
пиеса с йерофоничен текст*

Препоръчва се за лица на възраст над 13 години.

* Подобно на йероглиф – писмен знак, но в този случай звуков знак, създаден на базата на символни връзки и словесни съчетания, изграждащи нови образи в ума.

Звукът представлява физическо явление, протичащо при сблъсъка на два и повече обекта. В резултат на този сблъсък се отделя вълна енергия, предизвикваща промяна в налягането на околния въздух. Тези промени се възприемат от човека и се интерпретират като звук. Пиесата разглежда вътрешния сблъсък на идентичността, както и сблъсъка ѝ с околния свят, като го пресъздава с един нов метаезик – йерофоничния текст.

В текста са използвани преведени символични думи от иврит с особено значение, както и архивни истории на очевидци от събитията през 1943 г., пресъздадени чрез фикция и метафори.

Действащи лица

НАДЕЖДА ВАСИЛЕВА – българка, бременна първескиня малко преди раждане, акушерка; участва в миналото и в бъдещето

РОЗА – българка, бременна, малко преди раждане, майка на няколко деца, акушерка; участва в миналото

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ – съпруг на Надежда Василева, от Лом, говори на ломски диалект в миналото (1943 г.). Същият персонаж в бъдещето (2043–2050) е професор по неврология в университет в град Сексагинта Приста, разположен на река Дунав в етническа провинция България на държавата Европа; участва в миналото и в бъдещето

ЙОСИФ – стражар, етнически евреин, роден като българин, православен; участва в миналото

МЪЖ – асистент на професора; участва в бъдещето

МАЙКАТА НА СТРАХИЛ – нероденото дете на Надежда Василева, още родено като дете без пъп в бъдещето от друга майка; участва в бъдещето

РАХЕЛ – еврейка; участва в миналото

ЛЕКАР – участва в миналото

КОМИСАР ПО ЕВРЕЙСКИТЕ ВЪПРОСИ – българин; участва в миналото

ВЕСТНИКАРЧЕ – участва в миналото

СТРАЖАР – българин; участва в миналото

ГРАДЪТ – българи, турци, роми, общо трима-четирима; участва в миналото

Място на действието

Действието се редува в две времена – минало и бъдеще. Всички действащи лица говорят разбираемо, освен Васил, който е кореняк ломчанин и говори на ломски диалект. Жена му като пришълка от друг край на България говори на същия диалект само понякога.

Театрално представяне – желателно е в хале с възможност за построяването на двуетажна сцена или друго режисьорско решение, представящо ясно двете времена – миналото (долната земя) и бъдещето (горната земя).

Публиката – настанена на маси, на които се сервира само чай, кафе, лимони, вино.

Васил Василев е фигура, която се появява и в бъдещето, и в миналото (горна и долна земя) като един вид реинкарнация. Дрехите му и начинът на говорене са различни: в миналото говори на ломски диалект, а в бъдещето – не.

Страхил е нероденото бебе на Надежда Василева в миналото, което обаче се ражда в бъдещето, но като възрастен (като още едно дете без пъп).

Долен етаж – контурно и моделиращо осветление; горен етаж – ярко осветление.

Когато няма реплики на долния етаж, през цялото време на горния има някакво движение. Но когато горе има движение, на долната земя няма нищо, освен приглушена светлина.

Първо действие

ДОЛНАТА ЗЕМЯ

НАДЕЖДА Режи му пъпа, режи му пъпа!

РОЗА Ма няма пъп бе, како. Какво е туй нещо? Се едно си няма майка туй бебе.

НАДЕЖДА Живо ли е?

РОЗА Е, мърда, скрибуца. Ма не реве като живо.

НАДЕЖДА Е, нали го чувам? Реве.

РОЗА Реве, ама като магаре.

НАДЕЖДА Ми магаре ще да е. Айде, носи го на баща му. То майка няма. Умре.

РОЗА То като няма пъпна връв, как е живяло в нея? Е, май умре и то. На, виж.

НАДЕЖДА Жълто е.

РОЗА И баща му плаче. Как се погребва бебе без пъп?

НАДЕЖДА Майката да погребат. Детето – на боклука.

РОЗА Надеждо, на боклука няма място. Да го заровим ние?

НАДЕЖДА Да не е луковица, та да заровиш! Няма да поникне бебе без пъп. Дай го на стражарите – в ареста го занеси.

РОЗА Ама да не е престъпник туй бебе, че в ареста?

НАДЕЖДА Колко бебета има в ареста сега, знаеш ли? И все без пъп. Носи го.

Увиват тялото на жената, повиват бебето и го изнасят.

ГОРНАТА ЗЕМЯ

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Доведете майката.

МЪЖ Мие си ръцете на Дунава.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Че няма ли в университета къде да си измие ръцете?

МЪЖ Няма. Тоалетните са затворени. Дизентерия има.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Това ли е детето?

МЪЖ Това е.

Страхил в бебешко боди заваля крака, пада, става, върви към професора.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Страхиле, къде отиваш?

СТРАХИЛ Пъпа си търся.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Че за какво ти е? Бъдещето е пред теб. След като минат изследванията всъщност.

СТРАХИЛ Като нямам минало, къде да го търся това бъдеще? А майка ми се мие. Каза ми: „Върви, Страхиле, при доктора – да види, че си жив. И пъпа си намери. Аз ще се мия, че се осраха всички в университетската клиника и там няма къде.“ Клечи сега над реката пред корабите и въздиша, вие. Плацентата не била паднала – няма плацента, а тя скърби, че няма плацента. Помогнете ѝ, професоре. Полудяла е. Казва ми: „Българин си, ама пъп нямаш. Нищо не те свързва с миналото, нито с бъдещето.“ Само това повтаря майка ми.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Майка имаш. Това ти е пъпът.

СТРАХИЛ Имам съзнание. Но като че ли не е мое. Казват ми да живея. Като тях да живея. Не искам да живея като тях. Нито като Вас. Да напипвам в пещерата стените ѝ, рисунките в 3D, видеата на екраните да ме водят. Без нишка. Не съм Минотавър. Само човек – без пъп и без цел. Това ли е историята, която изследвате? Връзката между невроните. Ако няма миелин, няма движение. Ако няма слънце, няма растение. Ако няма пъп, няма човек.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ В клиниката има много като теб – бебета без пъпове. Ние ще ви дадем и цел, и родина. След като приключат изследванията всъщност. Ето, запиши си – роден в Сексагинта приста, етническа провинция на държавата Европа. В университетска клиника. Живородено дете без пъп, 183 см високо, 80 кг.

СТРАХИЛ Видях ги другите бебета. Всички са с дизентерия. Поне лимони им дайте, да не осерат всичко.

ДОЛНАТА ЗЕМЯ

Затъмнена сцена. На заден план – малък и разрушен град, по-скоро във футуристичен стил.

На сцената, до самия ѝ край при публиката, мъж разбърква в съд глина, пясък и слама за кирпич.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ В началото трябва да има дом. За Страхил – дом. Било крайот, че ми казват те. Жената че го кръсти на мене. Она ми е на сърце. А Страхил че остане. Че има дом и родина. (*Бърка неистово в съда, бърше пот, бърка, плюе, бърше си лицето.*) Страшило! Василе-е-е... Такива са времената. (*Не е ясно на себе си ли говори, или на нероденото си дете.*) То и джамията, и църквята от кирпич, че и домът ни. Ама сърце – от път. А пътят какво е? Пръст, моето момче, земя, ей такава – тъпкана от гумени ботуши. Не ме е страх мене. Имам и аз гумени цървули. И ти сърце че имаш. Че го извървиш тоз път. Но в началото дом че строим. За макя ти, Страхиле! Жената е дом. Без нои нема път, без макя нема път, Страхиле. Нема! (*Пауза.*) Она съга е полудела. Немирна оди по комшулята чужди деца да наглежда, от мръкье да пази. Ломчанье и българи да сака. Съга да си сидем ази да дирим блага ракия, че умрем отглади...

Светлината бавно се усилва, както и звукът от викане и пъшкане. Мъжът си взима съда и избягва.

ВЪТРЕШНОСТТА НА КЪЩА

РОЗА *(Шепти.)* Надеждо-о-о, къде си, Надеждо-о-о?

НАДЕЖДА Тук съм, ида. Нали знаеш, че по това време идвам?
Ама лош съм сънувах.

РОЗА Взemi, горещо е кафето още, но сърцето ми изстина. Не мога, Надеждо, спокойно да си влезна в кухнята. От три дни гледам през прозореца и слушам тези стенания, писъците и молбите по линиите, пълни с вагони с евреи, които ги изпращат за Германия и чакат параходи. Е нà виж сама.

Пауза.

НАДЕЖДА Ах, детето ми! *(Хваща се за корема, инстинктивно се хваща за корема и Роза.)* Какви са тези времена, Роза? Какви са? Довчера малък град беше Лом. Малка България. Днес кат' че ли е центърът на Вселената. И ние сме тръгнали деца да раждаме в тая държава! Утре нас може да натоварят. Божке, като животни са! Ей го Васил – къща ми строи от кирпич. Ми то Европа е кат' че ли слама и глина. Руши се, а едвам тръгнахме да градим. Къде го сега Апостола?

РОЗА На бесилото – къде... И твоят Васил затам се е запътил.

НАДЕЖДА Мълчи. Колко хляба имаш тук?

РОЗА Два хляба. Да ядем с тебе и да умрем. Да умрат и децата ни.
Утре какво ще им кажем? Да се свършва, Надеждо...
Да се свършва.

НАДЕЖДА Стига си хленчила! Давай хляба. Мляко имаш ли?
Вода налей и да отиваме.

РОЗА Къде ще ходиш бе, жена? Комисарят по еврейските въпроси разпоредил да се води в участъка всеки, дето им помага. Ей го евреина Хаим – съгражданин твой от Никопол, не се и върна оттам.

НАДЕЖДА Кой Хаим? Този, дето е еврейски поп ли?

РОЗА Равин, да. Вчера им носил тяхна си храна. Заловиха го и го отведоха.

НАДЕЖДА Да пази Господ! Обличай се, хайде.

РОЗА Ти върви. Аз дете ще раждам, не мъртвец. Няма да дойда.

НАДЕЖДА Ти и да го родиш, то в тая страна няма да живее.

РОЗА Как няма – това му е родината, къде ще иде?

НАДЕЖДА И тея си имат родина, ама кой не си е отишъл сам, родината му ще го прогони.

РОЗА Това няма да бъде за нас.

НАДЕЖДА Ако не сега, внуците ни ще ги застигне клетвата Божия. Немили-недраги по света за майка си Роза и Надежда ще милеят. Хайде, Роза, не сме деца и мъже да се плашим. Майки сме.

РОЗА Майката си гледа децата, Надеждо, ти си тръгнала на мъртъвци да помагаш. Стой си тук, ей на – кафето си не допи. (*Хваща я.*) Стой на кафе да ти гледам. И болки имам. Скоро може детето да тръгне да излиза. Нали това ти е работата – деца да израждаш. Не си гробар, Надке.

НАДЕЖДА Ще ходя. Лош сън сънувах.

Излиза и пшкането се усилва. От вагоните се протягат ръце и глави, Надежда с ръка на корема и с торба тича към тях. На три езика крещят – български, иврит и турски.

ЕВРЕИ Вода няма ли кой да ни даде? Умоляваме Ви! Вода ни дайте!

Надежда стоварва торбата и хуква обратно до двора на Роза, налива вода и се връща. Пред вагоните я спират стражари.

СТРАЖАР Къде си тръгнала? Назад! Ще стреляме. Като куче те убивам – да знаеш!

НАДЕЖДА Ама вие деца нямате ли? Оставете ме вода само да им дам. На Васил съм жената.

СТРАЖАР Знаем те коя си, но сега не те познаваме. Марш оттука, куче!

НАДЕЖДА Вода само да им дам.

Проправя си път през стражарите, никой не помръдва. Раздава вода с чашка. Плаче. Чува се плач от вагоните и благодарност. Плаче Роза, плачат българи, турци и евреи на заден план, мъкнат съдове с вода.

НАДЕЖДА Ай стига сте ревали! Децата реват, като се раждат. Тук нищо не се ражда вече. Гробове поливам за „Бог да прости родината ни“.

Взема съдовете, избърсва си лицето. Един стражар тайно се доближава и шепне.

ЙОСИФ Както Надке, не е родината виновна. Война е. Така ни наредиха.

Надежда се сепва и го бутва.

НАДЕЖДА Ти да мълчиш. Чунким не те знам кой си! Майка ти е от еврейската махала.

ЙОСИФ Мълчи, както Надке! На мен баща ми е българин. Аз съм като него – православен.

НАДЕЖДА Йосифе, майка ти е еврейка. Ти к'ъв си?

ЙОСИФ Българин – тук съм роден.

НАДЕЖДА И на тия във вагоните им е родно и мило. На наш език молят за вода. Пусни ме да мина!

Избутва и него. Българи, евреи, роми се втурват с нея да подават вода.

ЕВРЕИ Благодарим ти! Как ти е името? Със златни букви да се изпише в книгата на живота.

ЕВРЕИ Лимони ни дайте – дизентерия има във вагоните.

Цивилни и униформени се приближават.

СТРАЖАР Лимони срещу лайна. Не ви щем лайната. Лимони има там, където ви водят. Във вашата си родина.

ЕВРЕИ Тук сме родени, родината ни е тук. Българи сме.

СТРАЖАР А евреи не сте ли?

ЕВРЕИ Евреи сме. Но не Бог ни гони от родните места. Вземете ни часовниците и златото. Молим Ви само за вода и лимони. Да не умрем в мръсотия.

СТРАЖАР Марш оттука, Надеждо! Няма вода за тия, заповед има. Всеки ще бъде отведен в ареста. Всеки, който им помага.

Надежда не спира да раздава вода, хляб, лимони. След минути я избутват със сила. Тя хваща едно българче продавач на вестници за раменете, подпира се.

НАДЕЖДА Новини, новини има ли?

ВЕСТНИКАРЧЕ Има како Надке, ама не са за тебе.

НАДЕЖДА Е ти лев. И колко казваш още?

ВЕСТНИКАРЧЕ И 20 стотинки, како.

НАДЕЖДА Много скъпа тази новина! Ей нà и води ме, че едвам ходя. Заведи ме при бакалина.

Държи вестника под ръка и едва се влачи с момчето към бакалницата. Подава му вестника по едно време.

НАДЕЖДА Ти грамотно ли си момче? Я чети, чети, докато стигнем.

ВЕСТНИКАРЧЕ Ами пише, че ще ги съдят, како Надке.

НАДЕЖДА Е, то всички ни осъдиха. Чети, чети.

ВЕСТНИКАРЧЕ В борбата за нова икономика България ще воюва на търговския фронт.

НАДЕЖДА Каква е тази нова война сега?

ВЕСТНИКАРЧЕ Еми, пише тука – евреите пречат на напредъка. Печелят на гърба на бедния български народ.

НАДЕЖДА И как пречат бе, момче?

ВЕСТНИКАРЧЕ Ами сапун правели и го продавали.

НАДЕЖДА Ами ще го продават, я, няма да го ядат. Ето, аз точно за сапун съм тръгнала да моля бакалина. Само вода не стига за тая мръсотия в душите ни. И сапун трябва.

ВЕСТНИКАРЧЕ За какво ти е сапун, како Надке?

НАДЕЖДА Малък си още, грамотен си, но ей там, отдето ида, има вагони с евреи. Нищо не са сторили – освен че са живели като нас в родината си. Живели и работили.

ВЕСТНИКАРЧЕ Ама нали със сапун са търгували?

НАДЕЖДА Не, на тези евреи сапун им трябва да се умият от мръсотията, дето цяла Европа им причини. И то само еврейски сапун ще ги почисти, като гледам. И какво съдят? Напредъка, така ли?

ВЕСТНИКАРЧЕ Не, пише тук за братята Арие – сапун произвеждали и продавали с търговска надценка, и българският народ не можел да се окъпе, че бил беден.

НАДЕЖДА Как ще е беден българският народ, като купува вестници и чете новини, а няма пари сапун да си купи? Стой тук! Сега се връщам.

Влиза в бакалницата. Бави се малко и излиза с увит във вестника сапун.

НАДЕЖДА Ето виждаш ли? Намерих. Бакалинът ми го даде на цената на вестника ти. Еврейски сапун „Дерби“. Залежал. Никой не щял да го купува. Нали за този сапун пише у вестника?

ВЕСТНИКАРЧЕ Май за този.

НАДЕЖДА Да вървим да носим еврейския сапун на евреите. Още колко ще тънем като народ в мръсотия, да четем нагласените им новини за... какво каза ти?

ВЕСТНИКАРЧЕ Напредъка.

НАДЕЖДА Напредъка, да. Това е напредъкът днес. Нека сме всички равни. Да няма кой сапун да ни приготви. И ако няма чисти хора, как ще се омият мръсните народи? Ние с тебе сега първо ще се измием, а после ще им занесем във вагоните. Ама да имаше как цяла Европа да се измие...

ВЕСТНИКАРЧЕ Ама, како Надке, беден народ сме – затова. Малък народ сме, казва тате.

НАДЕЖДА Малък народ, беден народ... А има пари за вестници и няма пари за сапун!

Пауза.

НАДЕЖДА Е, аз купих последния. Колкото вестника и новината ти струваше. Лев и двајсе. Лев и двајсе! Едното цапа душата, другото чисти ръцете от лайна. И пишеше ли там тези братята как са? Нашите евреи отърваха кожата. А тези във вагоните са обречени. Мъртъвците ни да умием трябва.

ВЕСТНИКАРЧЕ Съдят ги, како Надке, ще ги убият. Април ще да е.

НАДЕЖДА Април. По Великден, викаш. Все по Великден убиват евреите, ама и тогава Бог ги възкресява. От мен да научиш, момче, не от новините и от вестника: не се гаси свещ, която сам Бог не гаси, инак който посегне в тъма, ще ходи като слепец – и той, и народът му. Затуй ние не трябва да се страхуваме. Ей ги вагоните. Иди, дете. Запали свещ. За „Бог да прости“ и за живота. Аз ще нося сапуна. Мъртъвците да къпя. Защото който си цени мъртъвците, довека ще живее. Върви, върви.

Успява да подаде сапуна на протегнати ръце от вагона, не спира да раздава вода, хляб, лимони. След минути я избутват със сила. Водите ѝ изтичат, съдът с вода се разлива. Надежда пада в безсъзнание.

ГОРНАТА ЗЕМЯ

Майката се е върнала в университетската клиника.

МАЙКАТА Корабите са тук. 60 броя. Чакат да натоварите бебетата. И моето. Пита ме екскурзоводката: „Къде искате да ги водите?“ „Обратно“, ѝ казах аз. Обратно към ломската гара. Тия са същите, дето хвърляха лимони срещу часовници по вагоните. Стари души. Върнали се на Земята за изкупление. Ама не ги знаем котки ли са, или зайци. Не че това има значение. В този дъжд е непоносимо да се живее. Пречистването на душата след убийство е като изтръскване на мокра котка. Знаеш ли, професоре, как се продават зайците по пазара в Казахстан? С една неодрана лапа, за да знаят купувачите, че не им се продава... котка, разбира се. Несъмнено не различавате заек от котка. Несъмнено. Две нечисти животни, но какво пък? Едните се ядат, а другите – не. Да сбъркаш пътя е поправимо. Да разрушиш пътя е великата Ви архитектурна идея. Заекът бяга от теб, когато си силен. Котката се умилква и остава завинаги. Не защото си добър стопанин – ти не я интересува. В твоя дом обаче тя намира всичкото объркване, безнадеждност и болка, от които се нуждае една котка... за да живее.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Въпросът е уродливостта на душата. Тя причини толкова спомени. Тя отне толкова бъдеще. Аз съм обречен тук заради такива като вас да мисля за миналото. А за какво ни е? Историята няма смисъл. Въртим се в кръг.

СТРАХИЛ *(Почти насилствено съблича професора, който остава също по бебешко боди. Облича червеното му палто и сяда на тоалетната чиния в центъра на стаята.)* Какво е всъщност това чувство? Като че ли някой дърпа времето непрекъснато назад, сякаш масово изживяваме дежа вю... Седях на една тоалетна чиния в центъра на бомбардирания Берлин. Не твърдя, че съм бил аз. Страхил едва ли може да бъде малко момиче. Трябваше да се родя в Лом – забутаното градче на баща ми пианицата. А ето ме в центъра на Берлин. Нося червено палто и съм изгубена в този кафяв цвят. Аз съм германка. Das ist mein Platz! Имам близначка – Луиза. Тя е еврейка. Решихме, че това

е нашият начин да оцелеем. Аз бях руса, а Луиза – рижа. Току-що бяхме навършили 9 години. Ноември 1943-та. Докато родителите ни ръкопляскаха и пееха някаква великолепна немска песен за поздрав пред тортата, която пригответе заедно с мама, някой успя да каже само: „Те идват!“ Скрихме се хванати за ръце под масата. Никога повече няма да вкусим торта. Тя цялата беше омазала остатъците от телата на мама и татко. Руди – нашият чичо, беше изхвърлен от вълната долу на улицата. Видяхме го, докато прескачахме телата на мъртви и живи познати. Аз съблякох едно момиченце на моята възраст – Лена. Беше красива и заспала. Поне така си казвах. Но не можехме да оцелеем двете с Луиза. Облякох червеното луксозно палто и... станах германка. Така си мислех, че се става германец! Живях с тази мисъл до 1943-та. Тогава майка ни призна, че е еврейка. Учител по професия и писател по душа, тя искаше да ни подготви за бъдещето. Тя криеше произхода си толкова, колкото можеше, но точно на рождения ми ден ми остави този неин дневник... Искаше да ни даде шанс, като изберем дали да бъдем еврейки като нея, или германки като баща си. Тогава с Луиза измислихме играта. И аз станах завинаги германка, а сестра ми – еврейка. Разделихме се, както разделена щеше да бъде и страната ни. След бомбардировката навръх рождения ни ден през 1943-та ние просто продължихме да играем. На улицата 12-годишният немец Петер ни казваше: „Според американците, ако са добре въоръжени, имат добра защитна броня и летят близо един до друг на голяма височина, бомбардировачите могат да извършват въздушни нападения през деня, без да понесат тежки загуби.“ Не разбирахме защо американци или британци трябваше да нямат загуби, когато ние загубихме всичко. *Das ist mein Platz!* За разлика от възрастните, ние, децата, не можехме да воюваме. Петер като че ли се грижеше повече за неприкосновеността на чуждите бомбардировачи, отколкото за нашия град. Берлин скоро щеше да бъде на колене и разделен. Седях на тоалетната чиния на сред града. Разбира се, нямаше канализация, но нали все пак това беше тоалетна чиния? Седях засрамена, с мъглявото съзнание, че нямам право на болка. Съчувствах на сестра си Луиза и всичките ѝ починали роднини евреи, също и за тези, които изчезваха един по един, натоварени на влакове... Но как можех да съчувствам

на себе си – германката? Чувствах се някак отговорна за нещастieto на другите, но и тъжна, понеже няхах свое щастие. Сестра ми изчезна след месеци. Един от хората, с които обикаляхме улицата, твърдеше, че е осиновена от някакво холандско семейство, което я превело зад граница. В края на войната ме настаниха в един дом за сираци в Източен Берлин и макар и да живях като германка, бях нещастна като еврейка. Може и да е било обратното. Не помня. Аз съм само едно момиче с червено палто наред с кафевия цвят. Човек има много време да мисли на една тоалетна чиния в центъра на Берлин.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Странно. Другите бебета без пъпове няхаха такива изстъпления.

МЪЖ (*Записва си.*) Да го товарим ли?

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Безполезен е за държавата.

Пауза.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Може просто да го изключим. След като минават изследванията всъщност.

МЪЖ (*Слага му слушалки на главата, засича на измервателен уред.*) Отличен слух, интуиция 150%, кръвна група нулева положителна. Пращам го на томография по нормалния ред, нали?

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Може да тестваме и на новия уред. Провери мерните му единици за съзнание. А майка му да си върви.

МАЙКА Гладна съм. Някой да ме накърми.

Кимват и двамата мъже. Чува се шум от рояк пчели, който се усилива. Майката се унася и я смъкват през дупка в пода на Долната земя, където пада в болнично легло.

Затъмнение.

ДОЛНАТА ЗЕМЯ

*На болничното легло лежи Надежда. Това не е жената от Горната земя. Обградена е от българи, евреи и лекаря – неин учител. Звучи стара сефарадска песен, позната на много народи и адаптирана към всеки народ и култура със собствен аранжимент и текст, станала символ за усещането за родина на всеки един от тях. По-късно тази песен получава еврейски текст и днес е химн на Израел. Името на химна е „Надежда“. Тук звучи с български текст.**

*Ясен месец веч изгрява
над зелената гора.
В цяла Странджа роб запява
песен нова юнашка.
През потоци, реки, бърда
нещо пълзи, застава.
Дал е Юда самодива,
или луда гидия?
Не е Юда самодива,
нито е луда гидия.
Най е чета от юнаци,
плашила за читащи.*

НАДЕЖДА Сънувах лош сън. Истина ли е? (Пауза.) Сънувах враните. Как налетяха на полето и то почерня. Дойде вятър и вдигна една жена високо, високо. Аз бях тази жена – Надежда Василева. После ме спусна ураганният вятър и ме метна като плашило над бостана сред тиквите, сред кратуните и дините. Да плаша гаргите. А земята бе България – малка, накълвана земя, пълна с кратуни и тикви. А когато аз станах плашило и почнах да плаша гаргите, тиквите се спускаха и там земята стана като просо златна. Побеля от семена. И поникнаха класовете, и жените дойдоха, и събираха за хляб. На хляб се превърна земята ни. Ама докато стане хлябът, бая време мина да втаса. Какъв е тоя сън?

* При представяне у други народи да се използват техните аранжименти на техен език. Да се адаптира отново и изпълни в етностил, подобен на група „Баклава“ (https://www.youtube.com/watch?time_continue=34&v=dv8H-881tZk). Да не се използва познатият странджански стил с мъжки напев, а да звучи по женски, до 10 минути композиция. (Бел. авт.)

ЛЕКАР Хубав сън си сънувала, Надеждо. България точно от плашила има нужда. А ти? Виж се, на плашило точно приличаш. Водите ти изтекоха, ти си тръгнала вода и лимони да раздаваш. На какво съм те учил? Да се грижиш за здравето на хората и първом за своето.

НАДЕЖДА Господине, точно от Вас учих на курсовете какво е да си самарянка. Да не оставям на пътя никого без помощ.

ЛЕКАР Ти на пътя ще родиш.

НАДЕЖДА И като родя – какво? Пуснете ме да ходя. Хората са наши. Българи са.

ГРАДЪТ Ще идем ние – евреи са, българи са, ломчани са.
(Едновременно или един през друг.)

НАДЕЖДА Евреи са по вяра, по род са българи. А как ще благодарят на Бога, ако никой не им подаде вода? В Треблинка ги изпращат, където всеки може да попадне.

Надежда се надига и бавно, с ръце на корема излиза, следвана от тълпа българи, евреи, турци и цигани (Града).

ГРАДЪТ Каква е тая майка бе? Да не мисли за своето? И ние с нея ще умрем, че сме тръгнали да помагаме. Каква е тая майка?

НАДЕЖДА Ей ги новите вагони, дето не ги видяхме. Дайте водата, раздайте храната. Сега е задушницата наша. Да си почетем мъртвците.

Раздават храна и вода. Купища се събират до новите вагони в края. Евреите плачат и подават на евреите вътре.

ЕВРЕИ Догодина в Йерусалим. Ще се срещнем. Ще се излекувате и да ни чакате. Засадете лимонени дръвчета – да помните, че и ние ще дойдем. За Деня на скинията да ни чакате.

СТРАЖАР Марш оттук! И тук ли дойдохте? Нали уж сте българи, какъв е тоя Йерусалим, дето го бълнувате? Арестът е за вас!

Градът отстъпва на Надежда, която застава пред стражаря.

НАДЕЖДА Сгреших ли аз, че съм самарянка и че донесохме вода? Нищо лошо не сме сторили. И за вас ще донесем, господине.

СТРАЖАР Марш оттука бе! Комисарят по еврейските въпроси иде.

Стражарят и комисарят се протягат и взимат от евреите във вагоните часовници. И им хвърлят парчета хляб като на животни.

СТРАЖАР Ето ви и от нас, да не кажете после, че родината ви гони.

НАДЕЖДА Господин комисар, ей тия българчета и циганета, ей тия ломчани – те са родината, господин комисар. Вие не изгълнявате заповед на родината, а немска заповед е това. Гаргите Ви окълваха зъркелите. *(Пауза.)* Ама има една земя. Един бостан. И на бостана – плашило. Самата земя е плашило. Малко чорлаво, с едно око и едно ухо, с тиква за глава и с метла в ръката. Но знаете ли, господин комисар, тоя свят се нуждае от едно таквоз плашило. Да гони гаргите. Да освобождава земята от кратуните, белким поникне житото. Гладен е светът, господин комисар. За правда е гладен. А нас ни лъжат цял живот, че сме малка страна, мачкани хора с къщи от кирпич. Ама не е така. Всяка страна има цел. Трябва да има цел, ама ние повервахме на вас, на големите. Да се лутаме в кръг като мишки. Ама не! Няма нужда. Ей ма нà – Надежда Василева, плашилото. Ей я и родината ни – плашило!

СТРАЖАР Луда е. Не я слушайте. Дайте, ние ще я водим при мъжа ѝ.

КОМИСАР Като е луда, защо сте я пуснали да броди и всява смут, да самарянства сред евреите? Да се махаш, че като те гледам с тоз корем, далече и без туй няма да идеш.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Не плачи, Надеждо. Оче прайш пакост пак? Ломчанье позориш. Дай да поидем у дома.

Надежда се отскубва от мъжа си и бяга зад вагоните. Кляка и бавно се стоварва на земята с ръце на главата.

НАДЕЖДА Млада съм, а като че ли на сто години бабичка съм. Като моя народ. Млад, свободен от гнета. Един Васил виси на бесилото. За свободата ни. Няма ли право и тия на свобода? Да живеят, да търгуват, деца да гледат? За Бог не питам. Той е с мене. Царят къде е? И Царят ни добър, и Царицата. Да дойдат сега тука у Ломско да ми помагат да почистим бостана от кратуни и тикви. А гаргите? Колко гарги, като букви от вестник – черни. Колко лъжи налетяха и няма кой с правда да прогони. Докога България ще ни гледа като мащеха? Раздраха ѝ ризата. Гърдите ѝ нямам мляко. Утробата – пълна... С какво ще ги храним децата? И мъртвците, и родените днес – едно са. Като мартеница вързана.

Пауза.

НАДЕЖДА Пижо и Пенда. И аз така. За Васил съм вързана. А той не мисли за мене. С ракия ли се строи дом? С ракия се полива гроб. Сама ме остави. Обичам те, Василе. Но моят дом е тук. При мъртвците.

Пауза.

НАДЕЖДА Дано се намери в детето ми съвест. Друг Страхил искам да родя, друг. Със сръце – от път.

Край на първо действие.

Второ действие

Между Долната и Горната земя вече има стълби на няколко места. Хората от Горната и Долната земя мълчаливо се качват и слизат, качват и слизат, обикалят, докосват предмети, гледат, виждат, но като насън. Звучи същата песен с различните ѝ аранжimenti, текстове и езици, миксирана.

Накрая всички си отиват – който от която земя е, и си правят чай. Постепенно осветлението на Долната земя намалява.

Действието се развива на Горната земя.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ (Пие чай.) Хм, съзнание имали, казваш? Вярващ. Не съм виждал вярващ през живота си. Всъщност другите деца без пъпове нямаха дори наличие на съзнание. Мозък има, съзнание няма. Къде отива, откъде се връща... Лошо. Лошо.

МЪЖ Че има, или че няма?

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Ти и мозък нямаш.

МЪЖ Аз само питам.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ На всяка държава и род трябва хора без съзнание. Умни може да са като мен. Или... почти. Не бива да променяме статуквото. А то сега е такова – всеки знае. Историята няма смисъл. Кръг е. Като нула. Като отскачаща топка. Всичко се повтаря.

Играе си с топка за тенис.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Върти се животът и ги върти зверовете. Род се без пъп и го хвърлят да се овъргая като прасе в кочина. Храна му хвърли, удоволствия му дай и да си... (смотолевена, негласна псувня).

Пауза.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Такива народи ни трябва на нас. Затова има такъв университет, затова ги създаваме такива. Човеци без съзнание. И преди бяха много. Но с наша помощ сега сме всички... ъ-ъ-ъ... топки?!

МЪЖ Да го сложим в изолатора?

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Задръж. Интересен екземпляр е. Искам да го опиша в статията си за биологичната природа на съзнанието. Излиза, че има нещо над природата. А това ние като учени и граждани на държавата Европа не може да допуснем.

МЪЖ За Бог ли говорите?

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Бог, висше съзнание, смисъл на историята...
Все комикси от детските книги на прабаба ми.

МЪЖ Но ако има...

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Няма. Сигурно е наследил лудостта на майка си.

МЪЖ И как да го наследи, като не е бил свързан с нея, а само е износен? И той няма пъп като цялата държава и народите в нея.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ В това е загадката. Кой идиот е минал през главата ми и е внедрил съзнание за някакъв смисъл?

МЪЖ Вие?

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Вече ти казах. Мозък нямаш. Да се сътвори съзнание може само ако преди него има... хм, чакай... друго съзнание?

МЪЖ Не се чувствам добре. Ще го доведе да си го изследвате. Смяната ми приключи. А ние не работим след смяната. Никога.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Да не си го въвел това в дневника! Или ще те уволня!

МЪЖ Да. Не мислите ли, че е странно точно Вие да работите след смяна?

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Върви, върви! (Гони го.) И го доведи.

Заглежда се в големия монитор на стената с хипнотични картини.

Пауза.

Трополене на стъпки по стълбата от Долната земя. Надежда се качва горе като призрак и смътен спомен от миналото. Професорът е изплашен и изумен. Гледа я как се качва, оглежда стаята, оправя си полата, лицето. Бременна е. Приближава към него. Той се отдръпва, събаря столове, предмети... Крещи за помощ. Никой не чува. Принуден, сядна на един стол до стената. Тя приближава още, милва косата му, подава му чиния с баклава и сядна в скута му.

НАДЕЖДА За „Бог да прости“, Василе.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Не съм Васил.

Пауза.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Ти коя си?

НАДЕЖДА Надежда.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ ???

НАДЕЖДА Не ме ли позна, Василе? Аз съм – цветето ти. Надето.
Надежда.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Не разбирам. Откъде се взе?

НАДЕЖДА От миналото, Василе. То не е топка и не се върти. Път е. Помниш ли?

Пауза.

НАДЕЖДА (*Цитира го.*) „Сърце от път. А пътят какво е? Пръст, моето момче, земя, ей такава – тъпкана от гумени ботуши.“

Пауза.

НАДЕЖДА А цървулите? Гумените цървули забрави ли?

Пауза.

НАДЕЖДА Щеше дом да ми строиш, за да тръгне път от него. А я виж тук – цял университет. Добре си се справил, Василе. И не е от кирпич. От миналото си стигнал до бъдещето.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Това не е възможно. Историята се върти.

НАДЕЖДА Не, Василе. Историята е път с цел и посока. Историята на народите има цел. Всеки народ и родина имат цел. Ние много пропуснахме, Василе. Но ти можеш да си спомниш, че имаш съзнание. А ако нямаш (*Целува го по челото*), ще го сътвориш. Съзнанието се твори.

Отблъсква я със сила. Надежда – бременна и тежка, се строполява на пода.

МЪЖ Ти си оная, лудата, майка му?

НАДЕЖДА (*Седи още на пода.*) Грижиш ли се добре за него, Василе?

МЪЖ Значи ти си? И защо и как така пак си бременна? Синът ти е тук, в експерименталната зала, ще го доведат. Родил се без пъп, забрави ли?

НАДЕЖДА Едно дете изродих само без пъп през живота си и то не бе моето. Но времената бяха такива. Не знаех и аз тогава, че целият ни народ има посока. Но сънувах сън, Василе. Ако знаеш какъв сън сънувах!

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ Това е от екрана за тренировки за невролингвистично програмиране и хипноза. Ти не си никаква Надежда. Да не говорим, че не знам и какво е това надежда. Селянка някаква, плашило.

НАДЕЖДА А пък ти си се издигнал. Виж се само. (*Изправя се.*)

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ (*Отваря вратата и крещи.*) Къде сте всички?

НАДЕЖДА Няма ги. Тръгнаха си. Хората без съзнание не работят, след като им свърши смяната – забрави ли? Така сте ги програмирали – да мразят живота си, да го живеят без цел, без посока, без родина и род в сърцето. Само ти и аз сме.

Васил Василев крещи в лицето ѝ и я държи за раменете, разтърсва я, сякаш се надява призракт да се изпари. Надежда се размива, подскача като дете, завъртва го за тани и го целува – дълго и страстно.

НАДЕЖДА Аз съм, Василе. Аз съм. Надеждата твоя. Плашилото на страховете на рода ни, майката на сина ни. Аз съм, любов моя. Не се страхувай да вярваш. Да ме обичаш, Василе.

МЪЖ (*Отпуска се в ръцете ѝ.*) Надежда? Надеждо!

НАДЕЖДА Добре ли е синът ни, Василе? Добре ли е?

Гледа го продължително в очите.

ДОЛНАТА ЗЕМЯ

РОЗА Надеждо, чакаш ли?

НАДЕЖДА Чакам, Роза, чакам.

РОЗА Гледам – напъни нямаш, а водите ти изтекоха отдавна. Да те вода пак при лекаря?

НАДЕЖДА Къде ще ме водиш? Утринта ще дойде Васил тука, при тебе, да ти донесе от нашето козе мляко. Остана малко от това, дето раздавахме по вагоните. И ще си ходя. Само малко тук да седна, да си почина, че много се изморих. Три дни обикалях вагоните. На ранина утре ги качват на параходи и си отиват, Роза. Нашите си отиват.

РОЗА Други ще дойдат.

НАДЕЖДА Ще дойдат. Но ти много се боиш. Скрила си се тука. Не са страшни те, страшни сме ние, когато мълчим.

РОЗА Чакай да ти покажа. И аз имам дар за тебе – за малкия Страхил. На тебе ти е първо, затуй ето тук съм заделила...

Вади дрешки, плетени на ръка. Смят се, избират.

НАДЕЖДА Тези дрешки на големия ти син ли бяха?

РОЗА Тези – да. А тези за теб и мен изплетох. За теб, за Васил и за моята Мария.

НАДЕЖДА Как знаеш какво чакаш? Момче ли е, момиче ли е?

РОЗА Че как да не знам! На мен помощница ми трябва.

Смее се.

НАДЕЖДА А аз наследник искам да оставя за моя Васил. Страхил ще бъде той – знаеш. Да плаши зверовете. И белким спре да пие баща му блага ракия. Или да пият двамата со кротце, со благо.

РОЗА А помниш ли как дойде тук в Лом от Никопол да се учиш на самарянство? Как се срещнахме с теб?

НАДЕЖДА Скоро беше.

РОЗА Да, скоро. И сега сме като сестри. На сватбата ти заедно пяхме, сега заедно ще раждаме. Не ме вини, че не дойдох тези дни с тебе. Само това ми е в главата.

Сочи корема си.

РОЗА Помисли и ти за Страхил – ще го пратиш да учи далече. В София. Може лекар да стане. Или друго. И други деца ще имаме. Аз видях в кафето едно плашило. На хубаво е това, знаеш ли? Караконджул. Ето. Можеш ли да го видиш?

НАДЕЖДА Видях го аз, но другаде го видях. На хубаво е. Права си. Сега искам само да гушна малкия. На мен ще прилича той. В града на баща си името ще живее, но на мен и моя род ще прилича. Хайде бе, Страхиле! Водите ми изтекоха. Не искаш ли да идваш вече? Само да видиш какво сме ти приготвили. На ръце ще те нося...

РОЗА А, на ръце! Ела да видиш още какво имам за тебе. Това е....

РОЗА Това е... (*Вълнува се много, пляска с ръце, върти се.*) Това го изработи моят Йордан. Дървена люлка за детето ви – да го люлееш и да му пееш, приказки за бъдещето да му разказваш.

НАДЕЖДА *(Хваща се за главата.)* Люлка за детето ми... *(Залюлява я и запява.)* „Спи, спи, сине. Само малко поспи, защото майка ти иде да те води на сватба. Млад жених и красива невеста дом ще строят. Спи, спи, сине. Но само малко.“

Унася се в мечти, пеят и двете и люлеят люлката, като че ли вътре наистина има бебе. От унеса ги изкарва силно хлопване на врата. Йосиф стражарят е дошъл.

ЙОСИФ Како Надке, тука ли си?

Сваля си шапката, потропва от крак на крак.

ЙОСИФ Тука ли си? Не си ли родила още? Аз такава... Не знам кой да помоля. Ще ти помогна, како Надке, да минеш през конвоя на стражарите, и на твоя Васил ще помогна дом да ти построи. Само ела, помогни ни и ти – няма кой, Надеждо, да ни помогне. Народа ми ще избият. Помогни... *(Нарежда объркано.)*

НАДЕЖДА Какво се е случило, Йосифе? Нали не ги жалеше?

ЙОСИФ Не е то така. Жаля ги, но заповед има... А няма кой... *(Пак се повтаря и върти глава, оглежда се да не го чуе и види някой.)*

РОЗА Седни, седни. *(Подава му стол.)*

ЙОСИФ Няма да сядам аз, ами съм дошъл да те моля... да ви моля и двете. *(Поглежда и към Роза умолително.)*

НАДЕЖДА Е, казвай де! Ще родя, докато те чакаме.

ЙОСИФ Аз точно за раждане идвам... Таковата, не моето де.

Пауза.

ЙОСИФ Една еврейка ще ражда. Три дена се мъчи, но тръгна вече. А вагонът – във лайна. Помогни, Надеждо, помогни ѝ.

НАДЕЖДА Къде, къде е?

ЙОСИФ Последните вагони. Там няма много стражари. Само аз съм и още двама, но другите ги напих с тукашна ракия. Ела, ако може да я вземем и доведем – сам няма да мога. Тука да роди, на чисто. Не е животно тя. Свята жена е. Но мъжа ѝ убиха още в селото ѝ – кавга стана. Не искаше да тръгва. И нашите го убили. Сама е сега, и тя първескиня като тебе. Ще я убият. За какво ѝ е това дете – и него ще убият. *(Гледа ги с неприкрит ужас, осъзнавайки какво чака майката и детето.)*

Роза и Надежда вече обикалят из къщата, слагат, приготвят.

НАДЕЖДА Роза, не се сърди, ама ще раждаш последна. Ще доведем жената тука... Става ли, Роза?

Роза кима в съгласие и се държи за устата.

ЙОСИФ Само да роди на чисто и я връщам. Че има списък и ако не я открият, мен ще убият. На чисто да роди.

Вратата се хлопва. Излезли са. Тичат към вагоните. Евреи им помагат, Йосиф отваря вратата, на заден план – стражар и комисар пияни. Изваждат раждащата жена и мълчаливо, въпреки болките, минават покрай пияните.

Вратата на къщата на Роза се затваря от външната страна. Публиката само чува писъците на раждащата жена.

Две българчета минават.

ГРАДЪТ Роза ражда.

Пауза. Вратата на къщата се отваря и отново стаята е на преден план.

РОЗА Близнаци! Ами сега? Втасахме, Надеждо...

НАДЕЖДА Мълчи, мълчи. Да помисля трябва. *(И се свива – нейните болки започват. Гледа продължително родилката в очите и се държи за корема.)* Ти си силна жена. Ето го Йосиф. Йосифе, ето я жена ти! Имаш познати ти, пиши я твоя жена – от махалата си я зел. Ето и едното близне – дъщеря имате. Как ти е името?

ЕВРЕЙКА Рахел.

НАДЕЖДА Рахел, аз се смилих над тебе. Сега те моля, смили се и ти над мене. Дай ми момчето. Страхил ще се казва. Баща си има. Дом му строи. Ще го изучи. А като утихнат времената, ще ти го доведе – голям и хубав. Да види сестра си, да знае роднините си. А това ще е родината му. Смили се, Рахел.

Никой не проумява какво е замислила. Всички кимат в съгласие.

НАДЕЖДА Води ме, Йосифе.

ЙОСИФ Къде да те вода, Надеждо?

НАДЕЖДА Води ме към вагоните. Аз моята работа свърших. Води ме, Йосифе. На Васил да кажете, че това му е син и като син да го гледа. Аз отивам. Майка съм. Отивам. Бог да ви пази. Да пази родината ни.

Йосиф повежда българката Надежда към вагоните, която заема мястото на еврейката Рахел. Градът я изпраща.

Музика – същата песен, но този път към края на композицията песента преминава в химна на Израел, който разказва за пътуване към Обещаната земя и чието име е „Надежда“.

Берлин,

12.12.2017 г.